

РЕЦЕНЗИЯ

за придобиване на научната степен „доктор на науките“

Изготвил рецензията: Проф. д-р Румен Йорданов Брусарски, катедра „Финанси“, Финансово-счетоводен факултет на УНСС, София.

Основание за представяне на рецензията: участие в състава на научно жури, утвърдено със Заповед № 124 от 27.02.2026 г. на Директора на Института за икономически изследвания при Българската академия на науките (БАН) и решение на първото заседание на научното жури, проведено на 04.03.2026 г.

Автор на дисертационния труд: Проф. д-р Виктор Иванов Йоцов

Тема на дисертационния труд: Между ефективността и справедливостта: Оценка на ефектите от плоския данък в страните от Централна и Източна Европа

Настоящата рецензия е изготвена в съответствие с изискванията на Закона за развитието на академичния състав в Република България, Правилника за прилагане на Закона за развитието на академичния състав в Република България и Правилника за придобиване на научни степени и заемане на академични длъжности в Института за икономически изследвания при БАН.

I. Общо представяне на дисертационния труд

Представеният дисертационен труд е в обем от 301 страници и включва:

- въведение (13 страници);
- изложение (шест глави – 223 страници);
- заключение и препоръки (14 страници);
- библиография (119 литературни източници);
- приложения (5 бр.).

В рамките на *въведението* проф. Йоцов обосновава актуалността на изследването, дефинира икономическия контекст на постсоциалистическата трансформация, формулира своите изследователски въпроси (и хипотези), представя методологията на изследване и структурата на дисертационния труд.

В *глава първа* авторът поставя теоретичните основи на изследването и прави преглед на емпиричната литература:

- концептуална рамка за оценка на алтернативните режими на подходящо облагане;
- систематизация на емпиричните доказателства за ефектите от въвеждането на плосък данък в страните от Централна и Източна Европа (ЦИЕ) и извън тях.

Изложението е в контекста на класическия компромис (избор) между ефикасност и справедливост. Основните изводи от анализа могат да бъдат систематизирани така:

- „Валирането“ (изглаждането) на данъчната скала не е просто промяна в техническия дизайн, а институционален избор със сериозни системни последици.
- Масираното въвеждане на плосък данък в постсоциалистическите икономики не може да се обясни единствено чрез абстрактно-теоретични модели. „Мотивите са свързани с динамиката на прехода, данъчната конкуренция, легитимацията на “про-

пазарен” курс, ролята на външни актьори и вътрешни коалиции, както и с очакванията за „сигнал“ към инвеститорите.“ (стр. 37)

- „... наличните емпирични доказателства не подкрепят универсални изводи, а подчертават контекстната зависимост – от първоначалната данъчна база и събираемост, от съпътстващите промени (осигуровки, косвени данъци, облекчения), от качеството на институциите и от силата на преразпределителните механизми.“ (стр. 37)

Глава втора е посветена на идеята за плосък данък и нейното материализиране в страните от ЦИЕ:

- развитие, детерминанти и последици от въвеждането и отмяната на плоския данък (1990 – 2024 г.);
- сравнителен анализ по държави;
- синтез на основните тенденции и сравняване на постигнатите икономически резултати между различните групи страни и периоди, с фокус върху показатели за икономически растеж, инвестиции, данъчни приходи, неравенство и пазар на труда.
- представяне на източниците на данни и използваните показатели.

На тази основа проф. Йоцов прави следните по-важни изводи:

- Основните мотиви за въвеждането на плоския данък са сходни в повечето страни.
- Емпиричните резултати от въвеждането на плоския данък са смесени и противоречиви. Някои страни (балтийските държави и Словакия) постигат впечатляващи темпове на икономически растеж и привличат значителни чуждестранни инвестиции, други (Унгария и Румъния) реализират относително скромни положителни ефекти с цената на бюджетни затруднения.
- В повечето страни, които въвеждат плосък данък, приходите от личния подоходен данък намаляват като дял от БВП, поне в краткосрочен и средносрочен план.
- Плоският данък увеличава неравенството в разпределението на разполагаемия доход (макар и умерено).
- Положителният ефект от плоския данък върху предлагането на труд и заетостта е слаб.

Глава трета конструира емпиричния „скелет“ на научното изследване. В тази глава дисертантът преминава от описателната и институционална картина към причинно-следствен анализ.

Основният извод на автора е, че зададената емпирична архитектура (панелни модели с фиксирани ефекти, DiD/event-study и съвременни устойчиви оценители, допълнени от богата серия робастни тестове) е адекватна на изследователската цел – да се оцени средния ефект от плоския данък върху растеж, фискални показатели, неравенство и инвестиции при максимално прозрачни допускания.

„Гвоздей на програмата“ в дисертационния труд е *глава четвърта* – емпиричният анализ. Тук авторът изследва икономическите и социални последици от въвеждането на плоския данък в страните от ЦИЕ и по-конкретно, ефектите от плоския данък върху:

- икономическия растеж;
- пазара на труд;
- преките чуждестранни инвестиции (ПЧИ);
- неравенството в разпределението на дохода;

- публичния дълг;
- автоматичните фискални стабилизатори.

Въз основа на направения анализ проф. Йоцов установява:

- положителен и статистически значим ефект върху икономическия растеж (който работи преимуществено чрез инвестиционния канал);
- липса на убедителни доказателства за стабилна връзка между плоския данък и заетостта;
- отрицателна асоциация с ПЧИ в панелните оценки;
- умерено, но статистически значимо нарастване на неравенството (около +1 пункт по Джини);
- негативен натиск върху бюджетните приходи/разходи;
- съществено отслабване на автоматичните стабилизатори (особено релевантен ефект за малки отворени икономики с ограничени алтернативи за макростабилизация).

Глава пета е естествено продължение на емпиричния анализ – Фокус върху България: Струваше ли си да се въвежда плосък данък? В структурно отношение тази глава включва:

- Операционализация на въпроса: от „позитивни ефекти“ към нормативна оценка;
- Контрафактическа симулация за България /Synthetic Control Method (SCM) и Difference-in-Differences (DiD); седем резултатни променливи – икономически растеж, ПЧИ, данъчни приходи, бюджетен дефицит, публичен дълг, коефициент на Джини и безработица/;
- Контрафактическа картина за България: 2024 г. без плосък данък;
- Политически опции и възможни сценарии.

Струваше ли си да се въвежда плосък данък в България? Според дисертанта отговорът на този въпрос зависи от обществения избор между ефикасност и справедливост (стр. 216).

В *глава шеста* авторът изгражда своеобразен аналитичен „мост“ между емпиричните резултати (панелни оценки, DiD и event-study динамика, контрафакти за България) и техния нормативно-политически прочит. Дискусията е структурирана около четири взаимно свързани задачи:

- позициониране на резултатите спрямо съществуващата академична литература;
- изясняване на механизмите, чрез които плоският данък може да влияе върху растежа, заетостта, инвестициите, неравенството и фискалната устойчивост;
- извеждане на идеи за икономическата политика (особено за България), като се отчита условния характер на ефектите;
- ясно формулиране на ограниченията на изследването и границите на интерпретацията.

Накрая, *заклучението*:

- кондензира емпиричните и концептуални резултати в ясни отговори на изследователските въпроси и формулира научния принос на дисертацията;
- превежда доказателствата в пакет от политически идеи, като подчертава условността на част от ефектите и необходимостта от институционален контекст при интерпретацията.

II. Преценка на формата и съдържанието на дисертационния труд

Дисертационният труд съдържа теоретични обобщения и решения на голям научно-приложен проблем, които съответстват на съвременните постижения и представляват значителен и оригинален принос в науката. Той не повтаря темата и съдържанието на дисертационния труд за придобиване на образователна и научна степен „доктор“. Проф. Йоцов представя дисертация, която:

- има ясно формулирани икономически проблем, цели и задачи на изследването;
- третира значим научно-приложен икономически проблем;
- е оформена прецизно, а научното изследване и постигнатите резултати са поднесени разбираемо и последователно;
- показва, че дисертантът познава изчерпателно теорията и литературата в съответната научна област; може да систематизира и критично да анализира световните постижения, свързани с дисертационния проблем; откроява нерешените или не добре решените научни задачи при изрично конкретизиране с коя (кои) от тях се заема;
- съдържа съществени научни и научно-приложни приноси, представени в раздел III на настоящата рецензия.

Проф. Йоцов изпълнява (и преизпълнява) минималните изисквания на ИИИ при БАН за придобиване на научната степен „доктор на науките“. При минимално изискване за 350 т. (общо) той събира 740 т., в т.ч.:

- по Група от показатели А – 50 т. (при минимално изискване за 50 т.);
- по Група от показатели Б – 100 т. (при минимално изискване за 100 т.);
- по Група от показатели Г – 210 т. (при минимално изискване за 100 т.);
- по Група от показатели Д – 380 т. (при минимално изискване за 100 т.).

Авторът е спазил правилата за научна етика – оригиналност на научния продукт, коректно цитиране и позоваване, истинност на представената информация. Авторефератът (в обем от 40 страници) отразява точно и в достатъчна степен съдържанието на дисертационния труд.

III. Научни и научно-приложни приноси на дисертационния труд

Основните научни и научно-приложни приноси в дисертационния труд могат да бъдат систематизирани така:

- Обогаляване на политическата икономия на данъчните реформи (фактори, които обясняват възхода и залеза на плоския данък в ЦИЕ).
- Емпирични доказателства за ефектите от данъчната конкуренция в контекста на малки отворени икономики.
- Анализ на специфичните предизвикателства пред данъчната политика в контекста на членство в еврозоната.
- Цялостна емпирична оценка на ефектите от плоския данък в ЦИЕ.
- Количествени оценки на промяната в баланса между ефикасност и справедливост, която е резултат от използването на плосък данък.
- Доказателства за ограничените динамични ефекти върху бюджетните приходи.

- Анализ на хетерогенността на ефектите от плоския данък в ЦИЕ.
- Приложение на stacked DiD метода в контекста на данъчни реформи.
- Иновативна методология за контрафактуален анализ.
- Детайлни, емпирично обосновани препоръки за реформа на данъчната система в България.
- Уроци за други страни в региона.
- Балансирана, емпирично обоснована перспектива на дебата „за – против“ плоския данък.

IV. Въпроси и бележки по дисертационния труд

За целите на защитата и фино „шлифоване“ на материала към автора могат да бъдат отправени следните по-важни бележки и препоръки:

- Препоръчвам на дисертанта да дефинира експлицитно обекта и предмета на научното изследване.
- Терминът „принцип на платежоспособността“ (стр. 4 и 17) трябва да се замени с „принцип на възможността за плащане“ (ability to pay principle).
- Идеята за изглаждане („валиране“) на структурата от (нарастващи) пределни данъчни ставки е на нобеловите лауреати по икономика Фридрих фон Хайек (1956 г.) и Милтън Фридман (1962 г.). „Плоският данък“ на Робърт Хол и Алвин Рабушка идва по-късно (1985 г.). – стр. 6 от дисертацията.
- В глава първа и втора (основно) проф. Йоцов използва термините „плосък“ и „пропорционален“ (данък) като синоними, а това е некоректно. Зад етикета „плосък данък“ се крият различни фискални инструменти. По дефиниция плосък данък е данък с една-единствена положителна пределна ставка. В зависимост от конкретния дизайн той може да бъде както пропорционален, така и прогресивен и регресивен.
- Препоръчвам на автора да преосмисли използването на термините „ефективност“ и „ефикасност“. Ефективност – критерий за степен на постигане на целите (превръщане на желаното, формулирано като цел/и/, в реалност). Ефикасност – критерий за оптималност (постигане на желания ефект с цената на най-малко разходи на оскъдни ресурси / постигане на най-високия възможен ефект с направените разходи на оскъдни ресурси).
- В титулната страница на дисертацията „Доктор на икономическите науки“ трябва да се замени с „Доктор на науките“.

V. Обобщена оценка на дисертационния труд и заключение

Дисертационният труд на тема *„Между ефективността и справедливостта: Оценка на ефектите от плоския данък в страните от Централна и Източна Европа“* е сериозно изследване с ясно изразени научни и научно-приложни приноси. Трудът отговаря на изискванията на чл. 6, ал. 3 от Закона за развитието на академичния състав в Република България, чл. 27 от Правилника за прилагане на Закона за развитието на академичния състав в Република България и разпоредбите на Правилника за

придобиване на научни степени и заемане на академични длъжности в Института за икономически изследвания при БАН.

На този фон давам **положителна оценка** на дисертационния труд на проф. д-р Виктор Иванов Йоцов за придобиване на научната степен „доктор на науките“.

15.04.2026 г.

Рецензент:

(проф. д-р Р. Брусарски)